

Thans, 29 jaar geleden, om precies te zijn op 27 mei 1986, stond op deze plaats ds. H.G. Abma, destijds voorzitter van de SGP-fractie. Hij voerde het woord tijdens de bijeenkomst, gehouden na de openbare vergadering op diezelfde dag, namens de zes leden van de Kamer die toen afscheid namen. Zijn naam noem ik met ere tevens omdat ik zijn plaats in de Kamer innam en thans, eveneens als oudste in dienstjaren, namens de vertrekkende leden het woord mag voeren.

De collega's begrijpen zonder verdere uitleg waarom ik het als een bijzonder voorrecht, persoonlijker uitgedrukt; als een genade, beleef dat ik in de gelegenheid wordt gesteld nog één keer het woord tot u, mevrouw de Voorzitter, en via u tot de Kamer te richten, dit keer zonder opgegeven spreektijd, en toch kort.

Anders dan in 1986, nemen thans niet 6 maar 35 leden van 9 verschillende fracties afscheid, waaronder veel oud-gedienden en twee ondervoorzitters. Dat is veel, misschien wel téveel, voor een Kamer die continuïteit, stabiliteit en consistentie als waarden zou willen vertegenwoordigen.

Hoe dan ook, vandaag mag ik woordvoerder zijn van een ongekend samengestelde gelegenheidsfractie, nog bonter zelfs dan een zogenoemde regenboog fractie.

Vandaag is sprake van wat in landbouwsfeer genoemd wordt de blijvers en de wijkers, met in elk geval dit grote verschil dat het aantal grondwettelijk vastgestelde aantal leden volgende week weer op peil zal zijn. In de landbouw betekent het permanent afnemende aantal agrariërs, een steeds kleiner wordende rest.

Namens de 'wijkers' zou ik allereerst willen opmerken dat de solidariteit in onze gelegenheidsfractie dusdanig groot is dat wij het vertrek van hen, die niet vrijwillig vertrekken, oprecht betreuren. Onder de vertrekkende leden zal ongetwijfeld sprake zijn van gemengde gevoelens. Een Frans gezegde luidt immers: "Partir c' est mourir un peu".

Gemengd, omdat zij die al vele jaren lang dit ambt hebben mogen vervullen, dankbaar zullen zijn en vertrekken met de wetenschap dat zij hun termijn hebben mogen uitienden en nu hun opdracht voltooid achten, vanuit het besef dat het ook een kwaliteit is om op tijd weg te gaan.

Gemengd, omdat zij die hier nog maar kort zijn, mogelijk teleurgesteld zijn omdat ze niet eens de tijd gekregen hebben om hier te wennen.

Gemengd tenslotte, omdat er ook zullen zijn die misschien met enige bitterheid en pijn vervuld zijn, omdat òf hun partij hen niet herkiesbaar heeft gesteld òf een zodanige plaats op de kandidatenlijst heeft gegeven dat ze niet kunnen terugkeren òf omdat zich zulke politieke verschuivingen hebben voorgedaan dat er voor hen op dit moment geen plaats meer is.

Persoonlijk –en misschien wel enkele collega's met mij- heb ik het Eerste Kamerlidmaatschap beleefd zoals ons door Livius wordt verhaald met betrekking tot Cincinnatus. Hij was een romeins politicus, consul in 460 voor Christus en zelfs tweemaal door de senaat tot dictator geroepen. Vóór die roeping, als het ware van achter de ploeg, was zijn leven gewijd aan de landbouw. Indien en voor zo lang nodig, was hij bereid op verzoek de publieke zaak te dienen. Nadat die taak er op zat nam hij afscheid om naar zijn akker en voorvaderlijk erf terug te keren. Zo zullen sommige van de 'wijkers' weer terug keren naar hun dagelijkse bezigheden. Afhankelijk van leeftijd zullen anderen een nieuwe levensvulling vinden.

Bij alle verschil in gemoedstoestand zijn wij erkentelijk voor de wijze waarop u, voorzitter, zojuist hun aandeel in het werk van de Kamer hebt getypeerd. En zij, die namens de Koning bovendien zijn onderscheiden, zouden graag zien dat u hun bijzondere dank aan de Koning zou overbrengen. Alle gedecoreerden van onze gelegenheidsfractie hartelijk gefeliciteerd!

De vertrekkende leden zijn ook de blijvende leden en elkaar dank verschuldigd. Ik noem de goede collegiale verhoudingen, maar ik denk ook aan de samenwerking die boven de politiek verschillende fracties uitging.

Warme dankwoorden zijn ook op z'n plaats voor alle ervaren medewerking, zonder welke wij ons werk niet naar behoren en met vreugde hadden kunnen doen, aan het adres van alle diensten en personen, van de griffier tot en met degenen die ons ten dienste waren in de koffie- en de postkamer. Dank ook aan u, voorzitter, voor de hartelijke woorden tot ons gericht, maar evenzeer voor uw onpartijdige, voorzichtige maar soms ook resolute opstelling.

Dank wil ik ook uitspreken richting het kabinet en de huidige, alsook de voormalige bewindslieden voor de gedachtenwisselingen die wij mochten hebben.

Als vertrekkende leden past ons de grootst mogelijke terughoudendheid als het gaat om adviezen voor de blijvers en de nieuwe leden. De nieuwe Kamer mogen wij in elk geval wijsheid en bezonnenheid toewensen en dat men zowel de constitutionele en staatsrechtelijke ruimte alsook de grenzen van de

grondwettelijke bevoegdheden nauwlettend zal bewaken. Meer inhoudelijk hopen wij dat de Kamer de rechtsstaat zal koesteren en niet zal vergeten dat een bloem die van haar wortels is afgesneden geen lang leven is beschoren.

Tenslotte, voorzitter, moge ik eindigen met een persoonlijk getinte groet aan alle blijvers, alle wijkers, alle nieuwkomers alsook al degenen die hier dagelijks werkzaam zijn. In het dagelijks leven roepen wij elkaar weleens zonder veel nadenken, de groet 'aju' of 'ajuus' toe. Het is een populaire, verbasterde vorm van het Franse 'adieu', een afscheidsgroet, een vorm van vaarwel zeggen, die letterlijk betekent: ga met God. Misschien mag ik ons allen deze woorden ook meegeven als een toekomstwens: Moge God u vergezellen op uw verdere levensweg!